

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора Гречан Алли Павлівни на дисертаційну роботу Чернія Владислава Олександровича на тему «Формування економічної стратегії підприємства муніципального транспорту в умовах невизначеності», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки, за спеціальністю 051 – Економіка

Ступінь актуальності обраної теми дослідження

Перетин технологічних інновацій, пов'язаних із запровадженням нових інформаційно-комунікаційних технологій, у тому числі гібридних, у перевезеннях і транспортному обслуговуванні вантажовласників та населення, та інновацій у бізнес-моделях, таких як спільна мобільність, докорінно змінює спосіб переміщення товарів та пасажирів. Рішучі зміни, що трансформують високовартісну індустрію, створюють величезні можливості. Урахування поточних тенденцій і перспектив, пов'язаних з цифровізацією, декарбонізацією та ринковими трансформаціями, стає об'єктивною умовою сучасного розвитку транспорту на усіх рівнях (національному, регіональному, місцевому) та спонукає суб'єктів ринку транспортних послуг до швидких змін.

Особливого змісту такі зміни набувають в системі муніципального транспорту, що відіграє важливу роль у забезпеченні життєдіяльності мегаполісів, зокрема у задоволенні потреб населення у переміщеннях, а також у вирішенні широкого кола питань, не лише пов'язаних із проблемами ефективного функціонування та адекватного розвитку транспортної інфраструктури, а й обумовлених проблематикою зростання самих міст. В умовах стійкої урбанізації та автомобілізації суспільства, що супроводжується збільшенням навантаження на транспортну інфраструктуру і вулично-дорожню мережу, міські транспортні системи відіграють все більшу роль в задоволенні транспортних потреб. Як наслідок, дедалі актуальнішою стає необхідність розробки теоретико-прикладних засад формування економічної стратегії підприємств муніципального транспорту, що дозволять з одного боку підвищити конкурентоспроможність транспорту загального користування, з іншого – створити необхідні можливості для своєчасного та всебічного урахування тенденцій розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Запровадження стратегічного планування на підприємствах муніципального транспорту дозволить удосконалити систему управління розвитком місту загалом. Зазначене зумовлює актуальність теми дослідження Чернія В. О., та свідчить про те, що дисертаційна робота, представлена до захисту, є своєчасною, має практичну значущість і відповідає вимогам сьогодення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Роботу виконано на кафедрі економіки, маркетингу та бізнес-адміністрування Державного університету інфраструктури та технологій. Наведені у дисертації матеріали узагальнюють результати досліджень, виконаних автором у відповідності до планів науково-дослідних робіт кафедри за темами: «Проблеми інноваційного розвитку ринку транспортних послуг» (номер державної реєстрації 0112U005792, 2012–2018 рр.) та «Економічний розвиток

№ 0112U005792
347
18
09 12 21

транспортної інфраструктури України» (номер державної реєстрації № 0119U101875,2019–2023 рр.).

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі, відповідають вимогам до такого виду досліджень. Достатній рівень обґрунтованості наукових положень і достовірності одержаних висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується:

- професійним вирішенням поставлених відповідно до мети дослідження наукових завдань та адекватністю структурно-логічної схеми дисертації визначеній меті (розділи дисертаційної роботи змістовно обумовлені, органічно пов'язані та послідовно викладені);
- використанням широкої бази джерел інформації за темою дисертації і достатнім масивом аналітичних даних (список використаної літератури складає 229 найменувань);
- дисертація містить комплексне опрацювання значної кількості наукових та науково-практичних джерел з питань розвитку економічної і маркетингової діяльності та використання достатньої кількості офіційних даних Державної служби статистики України, інформаційно-аналітичних матеріалів найбільшого комунального підприємства м. Києва, інших аналітичних матеріалів;
- достатньою географією та напрямів в апробації отриманих результатів на науково-практичних конференціях, у тому числі й міжнародних.

Достовірність результатів досліджень

Достовірність наукових положень дослідження підтверджується їх апробацією на 6 конференціях різних рівнів.

Практичне значення результатів роботи підтверджується їх впровадженням в діяльність КП «Київпастрас» (довідка № 02/192 від 02.09.2021 р.), ГО «ГОУЛОКАЛ» (довідка № 576 від 15.09.2021 р.), а також у навчальному процесі Державного університету інфраструктури та технологій при підготовці фахівців з економіки та маркетингу при викладанні дисциплін: «Економіка підприємства», «Економіка транспорту», «Економіко-математичні методи та моделі», «Маркетинг транспортних послуг», «Маркетингові дослідження», тощо (акт впровадження № 01/11-90723 від 23.09.2021 р.).

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації

Ознайомлення зі змістом дисертації, основними публікаціями дозволяє визнати, що мету дослідження досягнуто. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані автором і характеризуються науковою новизною.

Зокрема, автором обґрунтовано теоретико-методичні засади і надано практичні рекомендації щодо формування економічної стратегії підприємства муніципального транспорту в умовах невизначеності.

До наукових результатів дослідження, які містять наукову новизну, слід віднести те, що автором:

удосконалено:

- методичні засади класифікації ключових факторів впливу на формування економічної стратегії підприємств муніципального транспорту, які, на відміну від існуючих, передбачають групування факторів за класифікаційними ознаками у формі матриці (с. 66, п.1.3);

- комбінований підхід до формування економічної стратегії підприємства муніципального транспорту в умовах невизначеності, відмінністю якого є передбачення поєднання маркетингової та економічної складових та послідовну реалізацію чотирьох етапів (с. 126, п.2.2);

- теоретико-методичні основи прогнозування економічного розвитку підприємств муніципального транспорту, які на відміну від існуючих ґрунтуються на сценарному підході та передбачають побудову сценаріїв виходячи із можливих ключових невизначеностей та відповідних альтернатив. (с. 183–186, п.3.3);

набули подальшого розвитку:

- економічна сутність поняття «економічна стратегія», яка, на відміну від існуючих тлумачень, дозволяє узгодити процес формування економічної стратегії підприємства з встановленими економічними цінностями, а отже створює зрозумілі для широкого кола стейкхолдерів умови досягнення поставлених стратегічних цілей (с. 22–23, п. 1.1);

- методичні засади визначення маркетингової складової економічної стратегії підприємства муніципального транспорту, ґрунтуються на застосуванні процесного та маркетинг-мікс підходів, поєднанні двох комплексів маркетингу: моделі 4С (клієнт, комунікація, комфорт, вартість) та моделі 3Р (процеси, фізична присутність, люди) (с. 136, п. 2.3);

- методичний підхід до оцінки ступеню задоволеності споживачів (пасажирів) послугами муніципального транспорту, що на відміну від існуючих передбачає збір та аналіз суб'єктивних та об'єктивних показників з подальшим визначенням інтегрального показника якості обслуговування (с. 166, п. 3.2).

Отже, змістовне наповнення пунктів наукової новизни полягає у розширенні теоретико-методичних засад і обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо формування економічної стратегії підприємств муніципального транспорту в умовах невизначеності, має фундаментальне теоретичне та практичне значення, як для галузевої науки, так і для споріднених з нею за об'єктом наукової уваги напрямів наукової думки.

Наукове значення та практична цінність отриманих результатів

Найбільш цінними є ті висновки, які стосуються: авторської інтерпретації поняття «стратегія» (с. 23); «стратегічне управління» (с. 28); авторського виокремлення складових процесу формування економічної стратегії муніципального транспорту (с. 57); ідентифікації ключових факторів впливу на формування економічної стратегії муніципального транспорту (с. 62,); сутності поняття «ризик» (с. 68); уточнення елементів невизначеності діяльності перевізників (с. 74); аналізу динаміки коливань цін пасажирських перевезень в Україні (с. 95); розробки комбінованого підходу до формування та/або розвитку економічної стратегії підприємства муніципального транспорту з урахуванням економічної та маркетингової складових (с. 126); запропонованого змісту

маркетинг-мікс-підходу до формування маркетингової складової стратегії, а саме підходу 4С+3Р (с. 136); розробки стратегії розвитку муніципального транспорту в м. Києві, яка базується на таких детермінантах, як: пріоритетність муніципального транспорту порівняно з приватними автомобілями; системність розвитку муніципального транспорту (с. 137); аналізу лінійної регресії моделі, який показав що найбільший вплив на чистий дохід від реалізації продукції має рентабельність перевезень та кількість пасажирів (с. 147); розробленого методичний підхід до оцінки якості послуг муніципального транспорту (с. 167); розробки сценаріїв розвитку підприємств муніципального транспорту, виходячи із обґрунтованих автором ключових невизначеностей (с. 190).

Ці положення у поєднанні з іншими теоретичними узагальненнями автора в сукупності розв'язують важливе науково-практичне завдання, яке полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічного підґрунтя щодо формування економічної стратегії підприємства муніципального транспорту з урахуванням особливостей невизначеності оточуючого середовища.

Практичну значущість мають такі положення наукової новизни, як:

-методичний підхід до оцінки економічної стратегії підприємства, відповідно до якого створюється можливість її адаптації під зовнішні виклики, зменшення часу на процес розробки, врахування більшої кількості факторів, що притаманні кризовим явищам, підвищення економічної ефективності та прибутковості підприємства, реалізації його стратегічного потенціалу (довідка КП «Київпастрас» № 02/192 від 02.09.2021 р.);

-пропозиції щодо реалізації маркетинг-мікс підходу на основі моделі 4С+3Р, які дозволяють сфокусуватись на конкретних напрямках діяльності контексті сервісу і на процесному рівні, що було використано при розробці маркетингової стратегії організації, дозволило ефективніше координувати її діяльність, підвищити результативність управлінських і фінансово-економічних рішень (довідка ГО «ГОУЛОКАЛ» № 576 від 15.09.2021 р.).

Таким чином, слід відзначити, що дисертація Чернія Владислава Олександровича є самостійним і структурно завершеним дослідженням, що характеризується єдністю змісту і має постульовану саме автором науково-теоретичну та практичну цінність.

Теоретична значущість роботи полягає у обґрунтуванні теоретико-методологічних основ формування економічної стратегії підприємства муніципального транспорту в умовах невизначеності. Практична значущість одержаних результатів полягає у використанні науково-методологічних узагальнень та практичних рекомендацій автора у практичній діяльності підприємств, у практиці яких виникає необхідність формування та впровадження ефективної економічної стратегії в умовах невизначеності, а також у навчальному процесі.

Повнота викладення наукових положень, матеріалів, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Основні отримані наукові положення, висновки і результати дослідження опубліковано в 11 наукових працях загальним обсягом 4,08 друк. арк., з яких особисто автору належать 3,59 друк. арк., у т. ч. 5 статей в наукових фахових

виданнях з економіки, в т. ч. 4 у виданнях України, які включені до міжнародних науково-метричних баз, 1 стаття в іноземному виданні з напрямку, з якого підготовлено дисертацію, 6 публікацій апробаційного характеру.

Для всіх публікацій, які написано у співавторстві, наведено особистий внесок автора дисертаційної роботи.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають п.11 Постанови Кабінету Міністрів України № 608 від 09.06.2021р. «Тимчасовий порядок присудження ступеня доктора філософії» щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторові право публічного захисту дисертації.

Аналіз та оцінка змісту роботи

Дисертаційна робота Чернія Владислава Олександровича складається з анотації, змісту, вступу, основної частини, яка охоплює три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

Зміст анотації є узагальненням і коротким викладенням основного змісту дисертації та висвітлює її основні наукові положення, висновки і рекомендації. Анотацію подано державною та англійською мовами. В анотації стисло представлені основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та практичного значення.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та завдання дослідження, наукову новизну, практичне значення, апробацію результатів, повноту викладення наукових і прикладних результатів дисертації в опублікованих працях.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади формування економічної стратегії підприємства» досліджено сутнісний та понятійний апарат формування економічної стратегії. Досліджено тлумачення різних авторів до трактувань поняття економічної стратегії (с. 22–23, п. 1.1); проаналізовано основні підходи визначення сутності поняття стратегії підприємства (с. 24, п. 1.1); розроблено співвідношення видів муніципального та громадського транспорту (с. 35, п. 1.1). Автором розроблено та запропоновано матрицю групування ключових факторів впливу на формування економічної стратегії підприємства (с. 63, п. 1.3); на основі робіт вітчизняних на зарубіжних вчених проаналізовано та згруповано підходи щодо сутності і поняття ризику та обґрунтовано його взаємозв'язок з невизначеністю (с. 67, п.1.4); враховуючи положення наукових робіт вчених, автором складено види невизначеності, які можуть виникати в процесі підприємницької діяльності (с. 73, п.1.4).

У другому розділі «Розробка концепцій формування економічної стратегії підприємства муніципального транспорту в умовах невизначеності» автором виокремлено та консолідовано ключові фактори впливу на функціонування підприємств на ринку міських пасажирських перевезень (з позиції наслідків негативного впливу (с. 81–82, п. 2.1), визначено характерні риси більшості міст України в контексті функціонування пасажирських перевезень (с. 83, п. 2.1); проаналізовано та узагальнено досвід багатьох країн світу, а саме заходи, спрямовані на поліпшення роботи муніципального транспорту (с. 84–87, п. 2.1) та порівняно ключові стратегічні цілі розвитку транспортної системи України, країн

ЄС та США (міждержавний аспект (с. 88, п. 2.1). Проаналізовано внутрішньоміські перевезення України, виявлено основні тенденції автомобільного транспорту та їх динаміку (с. 90, п. 2.1); висвітлена проблематика недостатності комунікацій та просування транспортних послуг. Дисертантом проаналізовано низку наукових праць вітчизняних вчених, які акцентували свою увагу саме на важливості маркетингу на ринку транспортних послуг (с. 113–114, п. 2.2).

За результатами дослідження автором запропонований удосконалений підхід до процесу формування економічних стратегій муніципального транспорту, завдяки формуванню бази знань (ІТ системи), яка повинна пришвидшити процес формування стратегії (с.122, п. 2.2); враховано відмінності у формуванні економічної стратегії в залежності від того чи це існуюча стратегія, чи створення повністю нової стратегії (с. 126, п. 2.2). Було проаналізовано та згруповано моделі комплексу маркетинг-міксу (с. 133, п. 2.3) на основі чого запропоновано підхід до формування маркетингових складових економічної стратегії підприємства муніципального транспорту з використанням моделі 4С+3Р, яка враховує елементи комунікації з клієнтом так і реалізує базис клієнтоорієнтованого сервісу: модель 4С (клієнт, комунікація, комфорт, вартість) та модель 3Р (процеси, фізична присутність, люди (с. 136, п.2.3).

У третьому розділі «Організаційно-економічні аспекти розробки стратегії розвитку підприємства муніципального транспорту в умовах невизначеності» (с. 141) автором побудовано регресійну модель, яка показала, що найбільший вплив на чистий дохід від реалізації продукції має рентабельність перевезень та кількість пасажирів (с. 147–148, п. 3.1). Крім цього проведено анкетування серед жителів м. Києва, а саме користувачів муніципального транспорту, в результаті чого був визначений середній користувач муніципального транспорту м. Києва. (с. 157, п. 3.1) та ступінь його задоволеності (с. 158, п. 3.1). Також розроблено методичний підхід до оцінки якості послуг, реалізація якого включає 6 етапів (с.166–167). Результати дослідження дозволили відобразити переваги економічної і маркетингової стратегії (с.178–179, п. 3.2), та акцентувати увагу на тому, що використання лише однієї з них буде недостатнім, а отже доцільно використовувати комбінований підхід з використання 2 стратегій економічної та маркетингової стратегій (с. 180–181, п. 3.3).

Проаналізовано основні фактори невизначеності, розроблено сценарний підхід, який буде враховувати можливі фактори впливу на функціонування транспортного підприємства (с. 183–186, п. 33) та запропоновано схему розробки сценарного розвитку підприємств муніципального транспорту у м. Києві (с. 190, п. 3.3).

Автором проведено розрахунки за трьома сценаріями: використання економічної стратегії, маркетингової стратегії та економіко-маркетингової стратегії (комбінованої). В наслідок проведеного дослідження, середня рентабельність перевезень була найвищою саме у комбінованому підході (20,5 %), в той час як при використанні економічної стратегії рентабельність складає 19,8%, а при використанні маркетингової стратегії лише 18,2 % Києві (с. 195, п. 3.3).

Академічна доброчесність.

Результати перевірки роботи сервісами Unicheck, аналізу публікацій здобувача, тексту дисертаційного дослідження та використаних джерел, свідчать про відсутність порушення автором академічної доброчесності.

Оформлення дисертаційної роботи

Оформлення дисертаційної роботи за структурою, мовою та стилем викладання відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим МОН України, наказ № 40 від 12 січня 2017 р.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації

Загалом дисертаційне дослідження здійснено на достатньо високому науково-теоретичному рівні. Проте, оскільки деякі його положення є дискусійними, що пов'язано з означенням дисертантом власної позиції окремих досліджуваних проблем, варто зробити певні уточнення, зауваження та рекомендації з метою подальшого удосконалення обумовленої проблематики.

1. Говорячи про дуальний характер економічної стратегії підприємств громадського транспорту, здобувач підкреслює необхідність її спрямування на максимізацію соціального ефекту та зазначає про необхідність максимізації економічного ефекту для власника бізнесу (с. 33–34). Виникає питання щодо обґрунтованості віднесення економічної діяльності підприємств муніципального транспорту до сфери бізнесу, тим більше, що далі на с. 49 серед особливостей формування економічної стратегії на підприємствах муніципального транспорту зазначається планова неприбутковість та фактична збитковість їхньої діяльності.

2. Наприкінці пп.1.1 зауважується, що «економічна стратегія розвитку муніципального транспорту повинна ґрунтуватися також і на пріоритетах розвитку кожної окремої територіальної громади, міста як урбанізованої території, концепції та стратегії розвитку цілого регіону» (стор. 36), що цілком логічно, позначає специфіку стратегічного планування та мало бути ураховано у визначенні відповідного поняття саме для підприємств муніципального транспорту з акцентом як на досягненні місії та відповідності економічним цінностям, так і на інтегрованості у стратегії вищого порядку.

3. У другому розділі наведено дані, що стосуються діяльності пасажирського транспорту України, у т.ч. міського, охоплюють період до 2019 р. (табл. 2.6–2.11). Дані мали б бути оновлені з урахуванням періоду 2020 р., тим більше, що 2020 р. був показовим у контексті проблем функціонування підприємств муніципального транспорту. Також щодо рейтингу країн світу за кількістю автомобілів на душу населення (табл. 2.12, с. 98) потрібно було вказати роки, за які брались дані для його побудови.

4. Вимагають додаткового пояснення вихідні дані, які використано для розрахунку лінійної регресійної моделі впливу факторів на чистий дохід від реалізації продукції КП «Київпастранс», що наведені у табл. 3.1. У назві таблиці не вказано одиниці виміру показників.

5. Схема розробки сценаріїв розвитку підприємств муніципального транспорту у м. Київ, яка представлена на рис. 3.13, визначає напрями формування стратегій та містить інформацію щодо альтернатив, які формуються в умовах різних

невизначеностей, позначаючи їх однаково. Схема та взагалі підхід, набув би зрозумілішого вигляду у випадку ієрархічного подання альтернатив.

6. В роботі представлено визначення та порядок розрахунку багатьох загальновідомих показників (середньоарифметична, дисперсія, середньоквадратичне відхилення і т.п.), що не відображає результати дослідження дисертанта, обтяжує текст дисертаційної роботи і впливає на її обсяг.

7. По тексті дисертації зустрічаються стилістичні та орфографічні помилки.

Але наведені зауваження мають дискусійний характер, не знижують достатньо високий науковий рівень дисертаційної роботи і не впливають на її загальну оцінку.

Висновок про відповідність дослідження дисертаційним вимогам «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від № 608 від 09.06.2021р.

З огляду на актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків вважаю, що дисертаційна робота В.О. Чернія «Формування економічної стратегії підприємства муніципального транспорту в умовах невизначеності» є самостійним, оригінальним, завершеним науковим дослідженням, в якому вирішено важливе актуальне наукове завдання щодо теоретичного обґрунтування формування економічної стратегії підприємства муніципального транспорту та розроблені науково-практичні рекомендації її удосконалення, зокрема в умовах невизначеності, що має суттєве значення для певної галузі знань та підтверджуються документами, які засвідчують проведення таких досліджень.

Сформульована в дисертації мета досліджень досягнута. Дисертація виконана на високому науковому рівні, а результати досліджень є значним внеском в подальший розвиток теорії і практики формування економічної стратегії підприємства муніципального транспорту в умовах невизначеності.

Вважаю, що дисертаційне дослідження на тему «Формування економічної стратегії підприємства муніципального транспорту в умовах невизначеності» відповідає вимогам пунктів 9-12 Постанови Кабінету Міністрів України № 608 від 09.06.2021р. «Тимчасовий порядок присудження ступеня доктора філософії», а її автор - Черній Владислав Олександрович заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки
Національного транспортного
університету

Алла ГРЕЧАН

ПІСЛИС ЗАВЕРЮ
Вчений секретар Національного
Транспортного Університету
проф. Мельниченко О.І.

